

М.В. Коваленко
marteza@mail.ru

Когнітивні особливості психосоматичної компетентності майбутніх психологів

Kovalenko M.V. Cognitive features of psychosomatic competence of future psychologists / M.V. Kovalenko // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 35. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2017. – P. 183–193.

M.V. Kovalenko. Cognitive features of psychosomatic competence of future psychologists. The article analyzes the concept of competence and psychosomatic competence of future psychologists. It is systematized the knowledge about the connection between cognitive sphere and psychosomatic phenomena of normal functioning that include various psychological abilities, processes, qualities and have relevance to body information. It has been generalized that a physical ego as a component of self-concept is responsible for cognitive and emotional support of a body functioning and ensures its regulatory effect. The main features of psychosomatic competence and their connection with the characteristics of a physical ego, with its cognitive component that includes knowledge and abilities related to a body and physicality are determined.

The research results of the characteristics of psychosomatic competence and cognitive indicators, namely intellectual abilities and creativity, are presented. The cognitive features of psychosomatic competence of future psychologists are examined. The verbalization indicators of a physical ego have correlations with figurative and verbal creativity, as well as the indicators of general intelligence. It has been revealed that high indicators of a body ego verbalization among future psychologists are conditioned with high levels of development of verbal and imaginative creativity, verbal and spatial intelligence.

It has been determined that psychosomatic competence is a component of a future psychologist's professionalism development, his or her ability to realize personal potential in solving personal and professional requests on diagnostics and development of a physical ego.

Key words: competence, psychosomatic competence, corporeality, physical ego, verbal intelligence, spatial intelligence, verbal creativity, imaginative creativity, future psychologist.

М.В. Коваленко. Когнітивні особливості психосоматичної компетентності майбутніх психологів. У статті проаналізовано поняття компетентність і психосоматичну компетентність майбутніх психологів.

Систематизовано знання про зв'язок когнітивної сфери з психосоматичними феноменами нормального функціонування, які включають різні психологічні здатності, процеси, якості та мають відношення до тілесної інформації. Узагальнено, що тілесне Я, як компонент Я-концепції, відповідає за когнітивний і емоційний супровід тілесного функціонування, забезпечує його регулятивний ефект. Визначено основні ознаки психосоматичної компетентності та їх зв'язок з характеристиками тілесного Я, з його когнітивним компонентом, до якого відносяться знання та здатності стосовно тіла та тілесності.

Представлено результати вивчення характеристик психосоматичної компетентності та когнітивних показників, зокрема інтелектуальних здатностей і креативності. Досліджено когнітивні особливості психосоматичної компетентності майбутніх психологів. Показники вербалізації тілесного Я мають кореляційні зв'язки з образною та вербальною креативністю, а також з показниками загального інтелекту. Виявлено, що високі показники вербалізації тілесного Я у майбутніх психологів обумовлені високими показниками рівня розвитку вербальної та образної креативності, а також вербального і просторового інтелекту.

Визначено, що психосоматична компетентність є компонентом розвитку професіоналізму майбутнього психолога, його здатності реалізувати власний потенціал при вирішенні особистих і професійних запитів щодо діагностики та розвитку тілесного Я.

Ключові слова: компетентність, психосоматична компетентність, тілесність, тілесне Я, вербальний інтелект, просторовий інтелект, вербальна креативність, образна креативність, майбутній психолог.

М.В. Коваленко. Когнитивные особенности психосоматической компетентности будущих психологов. В статье проанализированы понятия о компетентности и психосоматической компетентности будущих психологов. Систематизированы знания о связи когнитивной сферы с психосоматическими феноменами нормального функционирования, которые включают различные психологические способности, процессы, качества и имеют отношение к телесной информации. Обобщены результаты о том, что телесное Я, как компонент Я-концепции, отвечает за когнитивное и эмоциональное сопровождение телесного функционирования, обеспечивая его регулятивный эффект. Определены основные признаки психосоматической компетентности и их связь с характеристиками телесного Я, с его когнитивным компонентом, к которому относятся знания и способности по отношению к телу и телесности.

Представлены результаты изучения характеристик психосоматической компетентности и когнитивных показателей, а именно интеллектуальных способностей и креативности. Исследованы когнитивные особенности психосоматической компетентности будущих психологов. Показатели вербаллизации телесного Я имеют корреляционные связи с образной и вербальной креативностью, а также с показателями общего интеллекта. Выведено, что высокие показатели вербаллизации

телесного Я у будучих психологов обумовлені високими показателями рівня розвитку вербальної і образної креативності, а також вербального і просторового інтелекту.

Визначено, що психосоматична компетентність є компонентом розвитку професіоналізму майбутнього психолога, його здатності реалізувати власний потенціал при вирішенні особистих і професійних запитань по діагностиці і розвитку телесного Я.

Ключові слова: компетентність, психосоматична компетентність, телесність, телесне Я, вербальний інтелект, просторовий інтелект, вербальна креативність, образна креативність, майбутній психолог.

Постановка проблеми. Питання психосоматики, діагностики тілесності та визначення особливостей телесного Я є особливо актуальними враховуючи професійний контекст діяльності психолога. Майбутній психолог має бути всебічно розвинутою, суспільно корисною, соціалізованою особистістю з власними поглядами та ідеями, прагнути до постійного розвитку як професійного, так і особистісного, а компонентом такого розвитку постає психосоматична компетентність. Розуміння та врахування особливостей психосоматичної компетентності майбутнього спеціаліста-психолога є запорукою професіоналізму та його особистісного зростання. Для вирішення питань, які постають в процесі професійної діяльності майбутніх психологів, необхідно оволодіти усіма видами компетентності. Формування професійної, особистісної, психосоматичної компетентностей виступають гарантом успішного та ефективного функціонування майбутнього професіонала.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Компетентність відображає функціональний аспект професійної діяльності, ступінь взаємозв'язку об'єктивної професійної діяльності, з одного боку, а з іншого суб'єктивні можливості особистості, які дають змогу здійснювати ефективно діяльність. Суб'єктивна діяльність обумовлена сучасними умовами, вимогами до суб'єкта професійної діяльності, а суб'єктивні можливості професіонала показують здатність вміло здійснювати професійну діяльність [2].

Н.І. Пов'якель, характеризуючи зміст професійної компетентності практичних психологів, наголошує, що це інтегральна характеристика професіоналізму, котра дозволяє визначити рівень підготовки та здатності особистості ефективно розв'язувати професійні завдання та здійснювати професійні обов'язки. Професійна компетентність виступає мірою професіоналізму і про-

відним фактором, від якого залежить успіх в реалізації не тільки соціальних, а й життєдіяльнісних функцій спеціаліста [3].

Прояви тілесності в процесі соціалізації набувають рис вищих психічних функцій, а саме, знаково-символічну форму і характер довільності. Інтеріоризація регуляції в тілесні явища проявляється у формі тілесних дій, які формуються за заданим еталоном; когнітивних засобів означення інтрацепції; смислових та емоційних компонентів відношення до тілесного [1]. Результатом процесу соціалізації постає тіло, яке має внутрішній план регуляції, завдяки проходженню через соціально-нормативні трансформації.

Психосоматичні феномени нормального функціонування включають різні психологічні здатності, процеси, якості, які мають відношення до тілесної інформації, можуть бути пов'язані з когнітивною та ціннісною сферою. Активність кожної з цих сфер пов'язана з тим, що відбувається в тілі людини, тобто з тілесним Я. Тілесне Я є компонентом Я-концепції, який відповідає за когнітивний і емоційний супровід тілесного функціонування, забезпечує його регулятивний ефект, що реалізується в процесі внутрішнього діалогу з тілесним Я, з самим собою про тіло [6].

Когнітивний компонент тілесного Я представлений: знаннями про своє тіло; здатністю фіксувати увагу на внутрішніх відчуттях; здатністю до вербалізації інтрацептивної чутливості; здатністю запам'ятовувати, зберігати і відтворювати тілесну інформацію; здатністю до образного уявлення про тіло; здатністю маніпулювати образом тіла у власній уяві; активністю асоціативного мислення по відношенню до тілесної інформації; здатністю сприймати тілесну інформацію як знаково-символічну, що опосередковує розуміння послання несвідомого; здатністю приймати раціональні рішення відносно проблемних ситуацій, пов'язаних із тілом [7, 8].

Т.Б. Хомуленко під психосоматичною компетентністю описує систему здатностей когнітивного компонента тілесного Я, що пов'язана із прийняттям свого тіла, як складової цілісного організму, та обумовлює саморегуляцію, засновану на досвіді застосування внутрішнього діалогу з тілесним Я. До ознак психосоматичної компетентності автор відносить: обізнаність – знання про тіло взагалі та про власне тіло, як продукт пізнання й аналізу власного тілесного досвіду; прийняття – позитивне та адекватне ставлення до тіла, яке проявляється в почуттях зацікавленості, турботи, дружелюбності, впевненості, захищеності, спокою; інтрацептивність – це здатність фіксувати та концентрувати увагу

на внутрішніх відчуттях, яка проявляється у їх диференційованій вербалізації; метафоричність – здатність до застосування образних порівнянь та аналогій для характеристики власного тіла, основана на асоціативності мислення; каузальність – здатність вбачати у тілі причину і наслідок подій внутрішнього і зовнішнього простору людини; діалогічність – здатність вести внутрішній діалог між «Я в тілі» і «Я тіло»; суб'єктність – здатність до суб'єкт-суб'єктної внутрішньої комунікації та взаємодії з тілесним Я; інтегративність – включеність психіки і тіла в процеси один одного і їх взаємовплив [6].

Постановка завдання. Завдання дослідження полягає у визначенні когнітивних особливостей психосоматичної компетентності майбутніх психологів за допомогою проєктивної методики психодіагностики ознак психосоматичної компетентності особистості.

Виклад основного матеріалу. В якості методики для діагностики психосоматичної компетентності було застосовано методику незакінчених речень «Вербалізація тілесного Я» з такими ознаками психосоматичної компетентності: обізнаність, прийняття інтрацептивність, метафоричність, каузальність, діалогічність, суб'єктність, інтегративність. Дана методика була використана для психодіагностики системи здатностей когнітивного компонента тілесного Я, що пов'язана із прийняттям свого тіла, як складової цілісного організму, та обумовлює саморегуляцію, засновану на досвіді застосування внутрішнього діалогу з тілесним Я особистості [6].

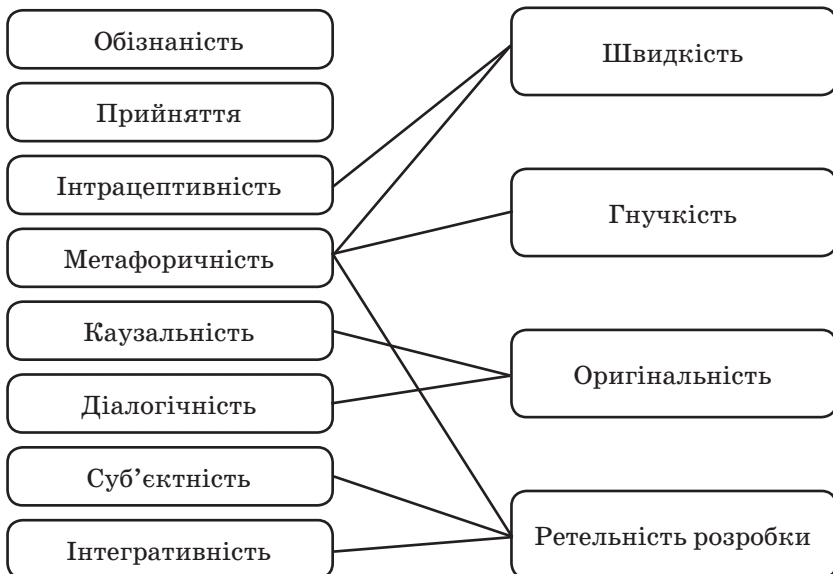
Методика для вимірювання креативності – тест Е. Торренса, а саме субтести для діагностики образної та вербальної креативності [4]. З метою вимірювання здатностей загального інтелекту був застосований тест Р. Амтхауера [5, 9].

Емпіричне дослідження проводилося на базі ХНПУ імені Г.С. Сковороди та УІПА. До складу експериментальної вибірки увійшло 57 студентів 4-5 курсів віком 20-28 років. До участі в дослідженні були залучені студенти факультету психології та соціології, факультету міжнародних освітніх програм. Основними умовами до формування вибірки був студентський вік досліджуваних і спеціалізація психолога. Обробка даних проводилася за допомогою статистичних методів в пакеті SPSS Statistics 21.

За результатами кореляційного аналізу виявилось, що психосоматична компетентність в цілому передбачає високі показники образної креативності, вербальної креативності та показників вербального та просторового інтелекту.

Майбутні психологи з високими показниками інтрацептивності характеризуються високими показниками швидкості образної креативності ($r=0,27$, $p<0,05$), що свідчить про здатність фіксувати та концентрувати увагу на внутрішніх відчуттях і легкість генерування великої кількості ідей. Студенти з високими показниками метафоричності характеризуються швидкістю, гнучкістю та точністю ($r=0,28$, $p<0,05$; $r=0,32$, $p<0,05$; $r=0,26$, $p<0,05$ відповідно). Досліджувані з високими показниками каузальності та діалогічності обумовлюють високі показники за характеристикою оригінальності образної креативності ($r=0,31$, $p<0,05$ та $r=0,29$, $p<0,05$ відповідно). Майбутні психологи з високими показниками суб'єктності та інтегративності мають високі показники ретельності розробки, тобто точності образів, які проектуються ($r=0,27$, $p<0,05$ та $r=0,29$, $p<0,05$ відповідно).

У майбутніх психологів високі показники психосоматичної компетентності обумовлюють високий рівень образної креативності, тобто рівень вербалізації тілесного Я впливає на швидкість, гнучкість, оригінальність та точність дивергентного мислення особистості (Рис. 1).

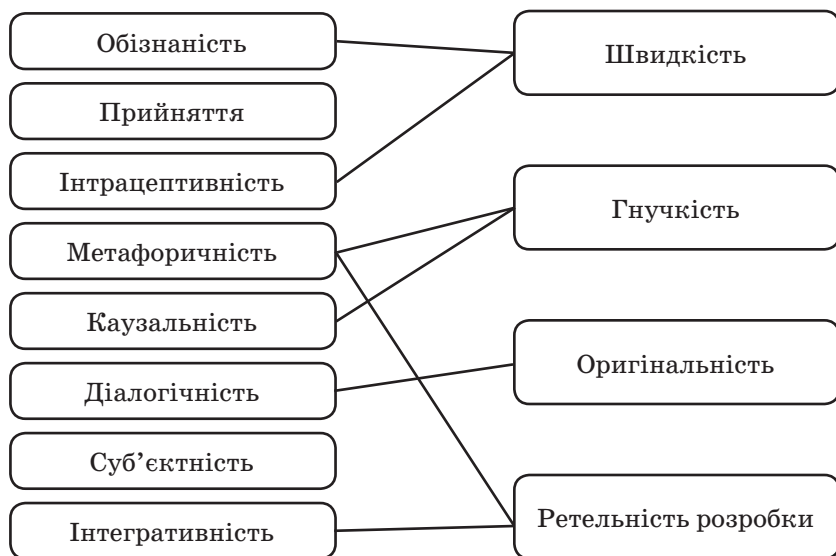

Рис. 1. Схема кореляційних зв'язків між показниками образної креативності та психосоматичної компетентності

Примітка 1: — на рівні значущості $p<0,05$.

За результатами кореляційного аналізу студенти, які є майбутніми психологами та характеризуються високим рівнем психосоматичної компетентності, пов'язані з високим рівнем вербальної креативності. Так, обізнаність та інтрацептивність тілесного Я має зв'язок зі здатністю легко генерувати багато ідей ($r=0,32, p<0,05$ та $r=0,35, p<0,05$ відповідно).

Високий рівень метафоричності та каузальності у майбутніх психологів обумовлює високі показники здатності переключення з одної ідеї на іншу ($r=0,25, p<0,05$ та $r=0,27, p<0,05$ відповідно), що свідчить про гнучкість вербально дивергентного мислення від здатності до вербалізації тілесного Я. Високі показники здатності вести внутрішній діалог між «Я в тілі» і «Я тіло» мають кореляційний зв'язок зі здатністю породжувати нетривіальні ідеї ($r=0,28, p<0,05$). Високі показники метафоричності та інтегративності обумовлюють високий рівень здатності удосконалювати ідеї та творчий продукт ($r=0,27, p<0,05$ та $r=0,31, p<0,05$ відповідно) (Рис. 2).

Рис. 2. Схеми кореляційних зв'язків між показниками вербальної креативності та психосоматичної компетентності

Примітка 1: — на рівні значущості $p < 0,05$.

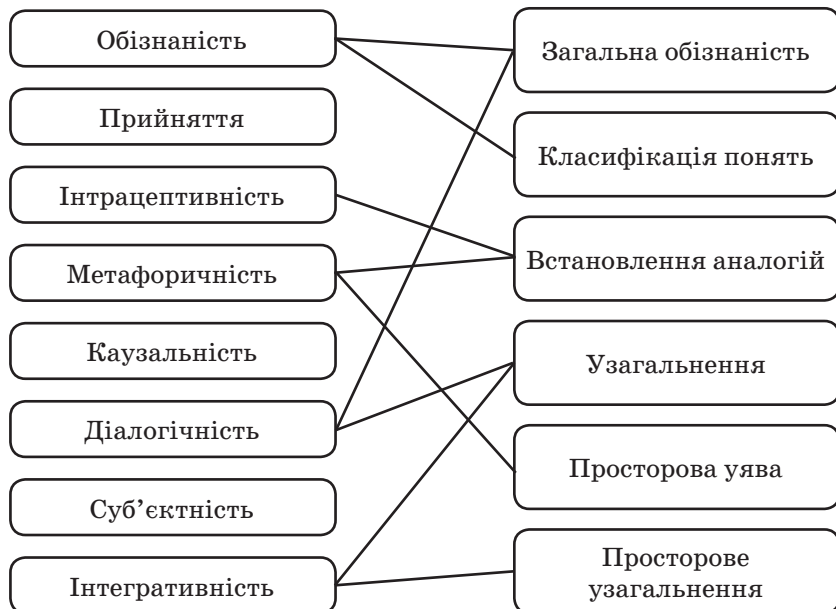
У ході дослідження з'ясовано, що для майбутніх психологів з високим рівнем психосоматичної компетентності характер-

ні високі показники за субтестами вербального та просторового інтелекту в структурі загальноінтелектуальних здатностей. Так, високі показники знання про тіло взагалі та про власне тіло як продукт пізнання й аналізу власного тілесного досвіду мають зв'язок з високими показниками вербального інтелекту, до яких відноситься рівень розвитку індуктивного вербального мислення, здоровий глузд і конкретно-практичне мислення, а також словесно-логічна здатність до визначення суттєвих ознак, абстрагування, оперування вербальними поняттями, відчуття мови, індуктивне мовленнєве мислення ($r=0,34$, $p<0,05$ та $r=0,36$, $p<0,05$ відповідно). Високий рівень здатності фіксувати та концентрувати увагу на внутрішніх відчуттях, яка проявляється у їх диференційованій вербалізації обумовлює високий рівень розвитку вербального асоціативного мислення, розуміння відношень, задоволеність приблизними рішеннями ($r=0,26$, $p<0,05$). Високі показники здатності до застосування образних порівнянь та аналогій для характеристики власного тіла мають кореляцію з високими показниками розвитку вербального асоціативного мислення, розуміння відношень, задоволеність приблизними рішеннями та здатності до сприймання цілої фігури, оперування в площині, наочне цілісне мислення, конструкторську здатність, комбінаторні здатності ($r=0,34$, $p<0,05$ та $r=0,26$, $p<0,05$ відповідно). У майбутніх психологів високий рівень здатності вести внутрішній діалог між «Я в тілі» і «Я тіло» обумовлює високі показники рівня розвитку індуктивного вербального мислення, здоровий глузд і конкретно-практичне мислення, а також здатності виносити судження, узагальнювати декілька термінів, вміння словесно висловлювати думки та ідеї ($r=0,32$, $p<0,05$ та $r=0,36$, $p<0,05$ відповідно). Високий рівень включеності психіки і тіла в процеси один одного і їх взаємовплив має зв'язок зі здатністю виносити судження, узагальнювати декілька термінів, вмінням словесно висловлювати думки та ідеї та просторовим мисленням, аналітичними компонентами ($r=0,33$, $p<0,05$ та $r=0,29$, $p<0,05$ відповідно) (Рис. 3).

Висновки. У ході дослідження було з'ясовано, що психосоматична компетентність пов'язана з образною та вербальною креативністю, що свідчить про обумовленість компонентів дивергентного мислення характеристиками вербалізації тілесного Я. Визначено кореляційний зв'язок між показниками психосоматичної компетентності та характеристиками вербального та просторового інтелекту, що демонструє діагностику системи здатностей когнітивного компонента тілесного Я. Високі показ-

ники рівня психосоматичної компетентності характеризуються високими показниками рівня вербального та просторового інтелекту, а також креативності, що свідчить про здатність майбутнього психолога об'єктивно та неупереджено інтерпретувати та знаходити рішення в питаннях психосоматики.

Рис. 3. Схема кореляційних зв'язків між показниками загального інтелекту та психосоматичної компетентності

Примітка 1: — на рівні значущості $p < 0,05$.

Перспективою подальших досліджень даної проблеми є визначення особливостей психосоматичної компетентності з різними типами ставлення до тіла у майбутніх психологів.

Список використаних джерел

1. Зинченко В.П. Психология телесности между душой и телом / В.П.Зинченко, Т.С. Леви. – М. : АСТ : АСТ МОСКВА, 2005. – 731 с.
2. Огарев Е.И. Компетентность образования: социальный аспект / Е.И. Огарев. – СПб., 1995. – 101 с.
3. Пов'якель Н.І. Професіогенез саморегуляції мислення практичного психолога: монографія / Н.І. Пов'якель. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2003. – 259 с.

4. Туник Е.Е. Диагностика креативности. Тест Е.Торренса / Е.Е. Туник. – СПб. : ИМАТОН, 1998. – 171 с.
5. Туник Е.Е. Тест интеллекта Амтхауэра. Анализ и интерпретация данных / Е. Е. Туник. – СПб. : Речь, 2009. – 96 с.
6. Хомуленко Т.Б. Методика проективної діагностики тілесного Я / Т.Б. Хомуленко, В.О. Крамченкова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». – Херсон, 2016 . – Вип. 5.– С. 123–130.
7. Хомуленко Т.Б. Психосоматика: культурно-історичний підхід: Навч.-метод. посіб. / Т.Б. Хомуленко, І.О. Філенко, К.І. Фоменко, О.С. Шукалова, М.В. Коваленко. – Х. : «Диса плюс», 2015. – 264 с.
8. Хомуленко Т.Б. Психосоматичний підхід у проблематиці психології розвитку: теоретичні та практичні аспекти / Т.Б.Хомуленко, Я.О.Василенко, М.В.Коваленко // Вісник ХНПУ імені Г.С.Сковороди. Психологія, Вип. 49. – Х. : ХНПУ, 2014. – С. 176 – 192.
9. Amthauer R. Intelligenz und Beruf / R. Amthauer // J. fur Experimentelle und Angewandte Psychol.– 1953.– Bd. 1.– S. 21–37 (німецькою мовою).

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Zinchenko V.P. Psihologija telesnosti mezhd u dushoj i telom / V.P.Zinchenko, T.S. Levi. – М. : AST : AST MOSKVA, 2005. – 731 s.
2. Ogarev E.I. Kompetentnost' obrazovaniya: social'niy aspekt / E.I. Ogarev. – SPb., 1995. – 101 s.
3. Pov'yakel' N.I. Profesiionenez samorehulyatsiyi myslennya praktychnoho psykhologa: monohrafiya / N.I. Pov'yakel'. – К. : NPU im. M.P. Drahomanova, 2003. – 259s.
4. Tunik E.E. Diagnostika kreativnosti. Test E.Torrensa / E.E. Tunik. – SPb. : ИМАТОН, 1998. – 171 с.
5. Tunik E.E. Test intellekta Amthaujera. Analiz i interpretacija danyh / E. E. Tunik. – SPb. : Rech', 2009. – 96 с.
6. Khomulenko T.B. Metodyka proektyvnoyi diahnostyky tilesnogo Ya. / T.B. Khomulenko, V.O. Kramchenkova // Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnogo universytetu. Seriya «Psykhologichni nauky». – Kherson, 2016 . – Vyp. 5.– s. 123–130.
7. Khomulenko T.B. Psykhosomatyka: kul'turno-istorychnyy pidkhid: navch.-metod. posib. / T.B. Khomulenko, I.O. Filen-

- ko, K.I. Fomenko, O.S. Shukalova, M.V. Kovalenko. – Kh. : «Dysa plyus», 2015. – 264 s.
8. Khomulenko T.B. Psykhosomatychnyy pidkhid u problematytsi psykholohiyi rozvytku: teoretychni ta praktychni aspekty / T.B.Khomulenko, Ya.O.Vasylenko, M.V.Kovalenko // Visnyk KhNPU imeni H.S.Skovorody. Psykholohiya, Vyp. 49. – Kh. : KhNPU, 2014. – S. 176–192.
9. Amthauer R. Intelligenz und Beruf / R. Amthauer // J. fur Experimentelle und Angewandte Psychol.– 1953.– Bd. 1.– S. 21–37 (nimets'koyu movoyu).

Received November 06, 2016

Revised December 04, 2016

Accepted January 15, 2017

УДК 159.9.:37.015.3

I.V. Коваль

iryyna-koval@ukr.net

МОТИВИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Koval I.V. Motives of foreign language learning by students of higher education: the psychological aspect / I.V. Koval // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 35. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2017. – P. 193–206.

I. V. Koval. Motives of foreign language learning by students of higher education: the psychological aspect. In the article the concepts «motivation» and «motive» are analyzed. It is indicated that learning motive is a system of natural, social and personal factors that motivate students to attend educational institution, meet teachers' demands, develop skills, engage in educational communication and so on. It is noted that there are many classifications of educational motives. This classification includes internal and external motives, where the first ones are knowledge and interest in the process of acquiring knowledge. But the motives in which learning is a means to meet other needs or other purposes are external. It is established that the main characteristic of motivational sphere is a hierarchy of motives that can detect the content of personal motives. The motivation of